

Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz

Doç. Dr. Emine Özmete*

Öz

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (The World Commission on Environment and Development) 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı "insanların mevcut ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynakların miktarını ve şeklini etkilemeden karşılması olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, insan açısından düşünüldüğünde sosyal; toplum için düşünüldüğünde ekonomik ve kültürel; çevre için düşünüldüğünde ise ekolojik açıdan önemli hale gelmektedir. En önemli hedeflerinden biri bireylerin ve ailelerin yaşam koşullarında gelişme sağlayarak yaşam kalitesi ve refahı iyileştirmek olan sosyal hizmetin sürdürülebilirliğin desteklenmesi ve başarılmasındaki rolü yadsınamaz. Bu noktada sürdürülebilirliğe katkısının değerlendirilebilmesi için bilim ve meslek alanı olarak sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınma sürecini nasıl anladığı ortaya konulmalıdır.

Bu çalışmada sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışına ilişkin kavramsal bir çerçeve ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ekonomik kalkınma, ekolojik kalkınma/eko(lojik) sosyal hizmet ile sosyal kalkınma açısından sosyal hizmet ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin esaslar açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, sosyal kalkınma, eko-sosyal hizmet, sosyal hizmet.

Abstract

Understanding afo Sustainable Development in Social Work: Conceptual Analysis

The World Commission on Environment and Development has been defined the term of sustainable development as "sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" in its Common Future report, 1987. Sustainable development in terms of human is social; in terms of community, it is economic and cultural; in terms of environment, it is ecological. One of the most important target of social work is improving of quality of life and well-being of individuals and families by developing their life conditions. Therefore it is not rejected that social work's role in supporting and receiving of sustainable development. In this point, it should indicate that social work how understands sustainable development as both scientific and profession area for evaluating contribution to sustainability.

This study aims to explain a conceptual network about sustianable development perspective in social work. It explains economic development, social development, ecological development/eco-social work related to social work and sustainable development principles.

Key Words: Sustainable development, social development, eco-social work, social work.

(*) Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

GİRİŞ

Kalkınmanın amacı insanların özgürce karar verebilmeleri için ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak seçeneklerini artırmaktır. Bu yaklaşım, güçlendirme, eşitlik, adalet, haklar, verimlilik gibi sürdürülebilirliğe dayalı kavramları bir araya getiren bütüncül bir bakış açısını içermektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin çalışmalarında bu bakış açısının yakalanması biraz zaman almıştır. 19.yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında endüstrileşme sürecine paralel olarak kalkınma kavramı yalnızca ekonomik kalkınma olarak algılanmıştır. Avrupa'nın zengin bölgelerinde, Kuzey Amerika'da ve Japonya'da "ilerleme" ve "modernleşme" hedeflerini başarabilmek için ekonomik kalkınma öncelikli olarak düşünülmüş; eşitlik ve sosyal adalet konularına daha az önem verilmiştir. Ancak bu süreçte insanlar temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir işte çalışıyor olsalar bile yoksulluğun önlenememesi, güçsüzlüğün getirdiği çaresizlik ve sosyal güvencelerinin bulunmayışı nedeniyle yalnızca ekonomik kalkınmaya odaklanmanın yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Özellikle II. Dünya savaşı'ndan sonra kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler öncelikle ekonomik kalkınma bağlamında yoksulluğun önlenmesinin yanı sıra, bu amaca ulaşabilmek için insan haklarının, eşitliğin sosyal hakların, adaletin toplumda yaşayan her bireye sağlanması gerektiğine dikkati çekmişlerdir. Çünkü yeni bir yüzyıla girdiğimiz son 50 yılda bir çok gelişmiş ülkede Gayri Safi Milli Hasıla oranları yükselirken; eğitim düzeyi, yaşam beklentisi, sağlık hizmetlerine erişim, ulaşım olanakları da artmış, işsizlik oranları düşmüş ve insani gelişme endeksine yansıyan göstergelerde iyileşme kaydedilmiştir (Harris,2000). Ancak diğer yandan özellikle gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde kişi başına düşen gıda oranı düşmüş, AIDS gibi hastalıklar yaygınlaşmış, bireyler temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak şekilde yaşamlarını sürdürmeye çalışır hale gelmiş-

lerdir. 19. yüzyılın sonlarında başlayan kalkınma sürecinde üretim ve ürünlerin pazarlanması ile insan ihtiyaçlarının karşılanması arasındaki ikilem yoksulların eşitsizliğini artırmakta etkili olmuştur. Bu süreçte Dünyanın yarısına yakını zenginlerden oluşurken, yarısından fazlası yetersiz beslenen ve temel haklarından yararlanamayan yoksullardan oluşmaktadır. Ayrıca dünyada gittikçe artan nüfus, göçler, kentleşme, endüstriyel atıkların kontrol edilememesi, yetersiz alt yapı, deniz, orman, hava gibi doğal kaynakların tahrip edilmesine, içilebilir temiz suya erişebilen bireylerin sayısının azalmasına ve ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Yaklaşık yarım yüzyıldan fazla sürede gerçekleşen kalkınma çabalarına karşın ortaya çıkan bu başarısızlıklar; kalkınma kavramının ve anlayışının yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu noktada Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (The World Commission on Environment and Development) 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda sürdürülebilir kalkınma kavramından söz etmiş ve tanımlamıştır. Buna göre sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına zarar vermeden bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, insan açısından düşünüldüğünde sosyal; toplum için düşünüldüğünde ekonomik ve kültürel; doğal kaynaklar kapsamında düşünüldüğünde ise ekolojik açıdan önemlidir (Kates, Parris ve Leiserowitz, 2005) .

Sürdürülebilir kalkınmanın, kavram olarak tartışılmaya ve kullanılmaya başlandığı günden bu yana genellikle kabul edilen üç boyutu bulunmaktadır (Holmberg ve Sandbrook ,1992):

- **Ekonomik:** Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sistem, mal ve hizmetleri süregelen esaslara dayanarak üretebilmeli; hükümet ve dış borçların yönetilebilirliğini sürdürebilmeli ve tarımsal ve endüstriyel üretime zarar veren sektörel dengesizliklerden sakınmalıdır.

- **Çevresel/ekolojik:** Çevresel olarak sürdürülebilir bir sistem, kaynak varlığını sabit tutmalı, yenilenebilir kaynak sistemlerinin ya da çevresel yatırımların istismarından kaçınmalı ve yenilemeyen kaynaklardan yalnızca yatırımlarla yerine yeterince konulmuş olanları tüketmelidir. Bu süreç, ekonomik kaynak olarak sınıflandırılmayan, biyolojik çeşitlilik, atmosferik denge ve diğer ekosistem işlevlerinin korunmasını da içermelidir.
- **Sosyal:** Sosyal olarak sürdürülebilir bir sistem, eşitlik dağılımını; sağlık ve eğitim hizmetlerini, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk ile katılımı içeren sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde gerçekleştirilmesini sağlamalıdır (Şekil 1). Sürdürülebilir kalkınmanın bu üç boyutuna daha sonra yapılan çalışmalarda kültürel ve politik boyutlar da eklenmiştir (Harris, 2000).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik, Ekolojik/Çevresel ve Sosyal Boyutları

Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı

Sürdürülebilir kalkınmanın basit bir süreç olmadığını anlamak önemlidir. Bu süreçte uygulanması gereken tamamlayıcı stratejiler şunlardır:

(i) Etkinlik;

- Kaynakların verimliliğini artırmak
- Üretim ve tüketim döngüsünü yavaşlatmak
- Kaynakları yeniden tahsis etmek

(ii) Yeterlilik;

- Miktar yerine kaliteye önem vermek
- Bireysel refah ve iyilik halinin materyal refah kadar kesin olmasını sağlamak

Bu stratejiler iki temel kavramı içermektedir: "İhtiyaçların karşılanması" ve "kaynakların kullanılmasında sınırların belirlenmesi". Burada ihtiyaçların karşılanması özellikle yoksul olanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını içermektedir. Kaynakların kullanılmasında sınırların belirlenmesi ise şimdiki ve gelecek

nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek kadar kaynakların korunmasını ifade etmektedir. Bu hedeflere ulaşabilmek için sürdürülebilir kalkınmanın prensipleri (i) ihtiyaçların karşılanması, (ii) ekolojik sınırlara saygı duyma, (iii) genel ancak gruplara göre farklılaşmış sorumluluklar, (iv) küresel adalet, (v) aynı kuşak içinde eşitlik ve dayanışma, (vi) kuşaklararası eşitlik ve dayanışma, (vii) aktif katılım, (viii) cinsiyet eşitliği, (ix) farklılıklara saygı duyma olarak sıralanmaktadır.

Sosyal hizmet mesleği sosyal değişimi, insan

ilişkilerinde problem çözmeyi, güçlenmeyi, katılımı ve insanların özgürlüğünü sağlayacak müdahalelerde bulunur. İnsan davranışı ve sosyal sistem teorilerinden yararlanarak, müdahale sürecinde birey ve çevresi arasındaki etkileşime odaklanır. Bu nedenle sosyal hizmet bir süreçtir. Sosyal hizmetin de sürdürülebilir kalkınma gibi en önemli amacı insanların refahını iyileştirmektir. Bu süreçte insan hakları ve sosyal adalet gibi prensipleri benimser (Şekil 2) (Mary, 2008; Peeters, 2009).

Sürdürülebilir kalkınma	Sosyal hizmet
İhtiyaçların karşılanması	Refahın iyileşmesi
Ekolojik sınırları kabul etme	Refaha kavramına bağlı olarak hem sürdürülebilir kalkınma hem de sosyal hizmet toplumun sorunlarının çözümlenmesine odaklanır
Genel ancak gruplara göre farklılaşmış sorumluluklar	İnsanların sınırlılıklarına ve yapabilirliklerine odaklanmak Bireyleri güçlendirmek Toplumdaki bireyler ve gruplar arasındaki farklılıklara odaklanmak
Küresel adalet	Küresel adalet, sosyal adalet
Aynı kuşak içinde eşitlik ve dayanışma	Eşitlik ve dayanışma
Kuşaklararası eşitlik ve dayanışma	Sorumluluk kavramına bağlı olma Güçlendirmeye yönelme
Aktif katılım	Aktif katılım
Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı duyma	Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılıklara saygı duyma

Şekil 2.Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmetin Temel Prensipleri

Sosyal hizmet teorileri ve uygulamaları küresel gelişmelere bağlı olarak sürdürülebilir kalkınma sürecinde insanların refahını ve sosyal kalkınmasını iyileştirmek amacıyla insan hakları, sosyal adalet ve toplumsal katılım temelinde insanın güçlendirilmesine ve insani kalkınmaya uygun koşulların sağlanmasına katkıda bulunur. Bu yaklaşım sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştiği tüm kurumlarda ve tüm müdahale düzeylerinde esas olarak benimsenir. Günümüzde sosyal hizmette

sürdürülebilir kalkınma kavramının ve boyutlarının anlaşılması hem uygulama ve müdahale süreçlerinin planlanması için bir avantaj hem de bir mücadele alanıdır (Wirth, 2009). Çünkü, özellikle sosyal hizmet alanında bu konuda yapılan ilk çalışmalarda sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve ekolojik/çevresel boyutları ile birlikte düşünülmediği; sosyal hizmetin daha çok sosyal kalkınma ile ilişkili olduğu görüşünün ağırlıklı olarak tartışıldığı görülmektedir (Rodgers, 2008).

Oysa sosyal hizmette insan ihtiyaçlarının her düzeyde karşılanması, toplumda yaşayan her bireyin varolan zihinsel, duygusal, psiko-motor, sosyal ve ekonomik kapitalinin sürdürülmesi böylece refahın yapılandırılması temel hedeftir. Sürdürülebilirliğin gerçekleşmesi yaşam kalitesi, sosyal adalet, güçlendirme ve katılım gibi esaslara bağlıdır. Bu süreçte daha geniş bakış açısıyla;

- Ekonominin kayıt altına alınmasına
- Sosyal Refahın tahsisine ve

- Bireysel iyiliğin/refahın yeni görünümüne ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece toplumsal dönüşümün ve bütüncül olarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi mümkün olur (Estes, 1993). Bu nedenle sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarına ilişkin yaklaşımları; (i) ekonomik kalkınma, (ii) ekolojik kalkınma/eko(lojik)sosyal hizmet ve (iii) sosyal kalkınma başlıkları altında açıklanmaktadır.

Ekonomik Kalkınma: Ekonomik kalkınma en basit şekli ile milli gelirin sürekli ve düzenli olarak artması olarak tanımlanmaktadır. Milli gelirin artması toplumda yaşayan her bireyin yaşam standardının yükselmesi, yaşam standardı yükselen bireylerin tasarruf ve yatırım yapması, girişimci olarak üretim sistemine/ekonomik sisteme sermaye ile katkıda bulunması anlamına gelmektedir. Bu süreçte bireylerin gelir elde edebilecekleri bir işe sahip olacakları da düşünülmektedir.

Ekonomik kalkınma sermayeye dayalı endüstrileşmeye ve modernleşmeye bağlıdır. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir olması için de "planlama" gereklidir. Ekonomik dalgalanmaların fazla olması ve istikrarsızlık, gelirlerin üretime dönüşmeyecek şekilde kullanılması, yatırımların yetersiz olması ve istihdam olanaklarının sınırlılığı durumunda sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmadan söz etmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle

yoksulluğun önlenmesi, Gayri Safi Milli Hasıla'nın yükselmesi için gelişmekte olan ve gelişmemiş toplumlarda ekonominin bir plan dahilinde işlemesi öngörülmektedir (Harris, 2000).

Sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutları yasal düzenlemelerle yakından ilişkilidir. Ekonomik olarak bir sistemin sürdürülebilir olması için güçlü ve uygulanabilir yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik kalkınma, her bireye yeterli gelir, karlı iş olanakları, üretici ve tüketicileri destekleyecek vergi indirimleri sağlamalıdır. Ekonomik kalkınmanın tam olarak toplumsal kalkınma olarak ifade edilmesi doğru değildir. Toplumsal kalkınma bireylere daha iyi bir iş ve yaşam sağlayabilecek bir toplum yaratma sürecidir. Ekonomik kalkınma ise toplumdaki yararlılığı artıran ve gelişimi sağlayan refahı oluşturmayı içerir. Ekonomik kalkınmayı çevresel/ekolojik ve sosyal kalkınmadan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın planlandığı toplumlarda bireylerin öncelikle bu sürece katılım için istekli olması gerekir. Ayrıca bireylerin üretim süreçlerine katılabilecek bilgi ve becerileri kazanabilmeleri için örgün ve yaygın eğitim programlarının önemi yadsınamaz. Ayrıca sürdürülebilir ekonomi doğal kaynakların etkili korunması ve eşit şekilde paylaşılması ile doğrudan ilişkilidir. Sürdürülebilir olmayan ekonomik sistemler toplumu güçsüzleştirir ve kaynaklara erişimi engeller (Pawlowski, 2007). Bu noktada Pennsylvania Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim üyesi Richard Estes (1993) daha önce UNDP tarafından belirlenen ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir ve sürdürülebilir olmayan stratejilerini aşağıdaki gibi açıklamıştır (Şekil 3).

	Sürdürülebilir olmayan stratejiler	Sürdürülebilir stratejiler
EKONOMİK KALKINMA	<ul style="list-style-type: none"> * Zengin ülkelerin avantajlarının, yoksul ülkelerin dezavantajlarının sürmesini sağlayan uluslararası kurallar sistemi * Dünya nüfusunun %20'sini oluşturan zenginlerin toplam gelirin %83'üne sahip olması * Özellikle kaynakları az olan yoksul ülkelerde, yoksulluğun artarak devam etmesi 	<ul style="list-style-type: none"> * Üretime yapılan insansal ve çevresel yatırımlara göre ürünlerin ve hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi * Refah ve tüketim modellerine bağlı olarak küresel vergi sisteminin düzenlenmesi * Genel bir para biriminin oluşturulmasını, fiyat ve karşılıklı değişim oranlarında dengenin sağlanmasını, uluslar arası sistemde kredilere eşit ulaşımı destekleyen finans sisteminin oluşturulması

Şekil 3. Ekonomik Kalkınma İçin Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Stratejiler

Ekolojik/çevresel kalkınma: Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Göteborg raporunda (2001) sürdürülebilir kalkınmayı sosyal ve ekonomik gelişme olarak ele alan Lizbon sürecine çevre faktörü üçüncü bir boyut olarak eklenmiştir. Bu raporda çevre ile ilgili dört öncelik yer almıştır. Bunlar (i) İklim değişikliği, (ii) halk sağlığı, (iii) sürdürülebilir ulaşım ve (iv) doğal kaynakların yönetimidir. Hem UNESCO programında hem de Göteborg raporunda ortak olan nokta, sürdürülebilir kalkınmanın sürdürülebilir çevre olmadan sağlanamayacağıdır. Avrupa Birliği'nin 2006 yılında yayınladığı raporda temel amacı, "hem bugünün hem de gelecek kuşakların yaşam kalitesindeki artışı sağlayacak eylemleri tanımlamak ve geliştirmek" olarak ifade edilen sürdürülebilir kalkınma için belirlenen stratejiler, 2010 yılına kadar tümü çevresel merkezli olan 7 temel öncelik ve amaçlardan oluşmaktadır (Council of the European Union, 2006). Bu öncelikler: (i) İklim değişikliği ve temiz enerji, (ii) sürdürülebilir ulaşım, (iii) sürdürülebilir üretim ve tüketim, (iv) halk sağlığı tehdidi, (v) doğal kaynakların korunması ve yönetimi, (vi) Sosyal bütünleşme (entegrasyon), nüfus ve göç, (vii) küresel açlığa karşı mücadele olarak ifade edilmektedir (Valadbigi ve Ghobadi, 2010). Bu hedeflere ulaşmak için de çevresel kalkınma açısından sürdürülebilir ve sürdürülebilir olmayan stratejiler ise Şekil 4'deki gibi açıklanmıştır. Görüldüğü gibi endüstrileşme ve üretim odaklı kısa vadeli ekonomik

kalkınma yaklaşımlarının çevresel kalkınmanın sürdürülebilirliğini engellediği açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle, üretim sürecinde ortaya çıkan endüstriyel atıkların uygun olmayan şekilde çevreye yayılması, havanın kirlenmesine, içme suyunun kalitesinin düşmesine, kurşun kirliliğine neden olmaktadır. Bu noktada son yıllarda endüstri, çevre ve insan arasındaki etkileşimi ifade etmek için çevresel adalet kavramı kullanılmaktadır. Çünkü çevreye yayılan bu kirlilikler insan sağlığını ciddi düzeyde tehdit etmektedir. İnsanın yarattığı çevre sorunları, hem canlı-cansız doğaya, hem de bumerang gibi tekrar insanlara zarar olarak dönmektedir. Ancak çoğunlukla kirliliğe yol açarlardan çok, kirliliğin oluşmasında rolü olmayan kadın çocuk, yaşlı, engelli gibi toplum kesimleri bu zarara katlanmaktadır. Katlanma sebebi ise haklarını arayacak her türlü donanımdan ve güçten yoksun olmalarıdır. Üstelik kirliten kesim kazancını, bu zarar sayesinde edinmektedir. Zarar gören ise hem yarardan mahrumdur, hem de çoğu kez sağlığı gibi sonsuz değerinde bir bedel ödemektedir. Bu nedenle çevresel adalet kavramı daha çok çevre sorunlarının getirdiği yükleri kimlerin ve nasıl taşıdığı üzerinden tartışılmaktadır. Çevre sorunlarının yükünün taşınması anlamındaki adaletsizlik noktasında, çevre sorunlarını yaratan eşitsiz sosyal, ekonomik ve siyasi sistemlerin göz ardı edilemeyeceği gerçektir (Estes, 1993).

	Sürdürülebilir olmayan stratejiler	Sürdürülebilir stratejiler
ÇEVRESEL/ EKOLOJİK KALKINMA	<ul style="list-style-type: none">* Açlık ya da beslenme bozukluğu gibi sorunların yaşandığı ülkelere tarımsal ürünlerin hazır bir şekilde götürülmesi* Teknolojiye bağlı gerçekleştirilen tarımsal uygulamalar ve diğer faaliyetler için teknolojinin hazır bulunmaması* Teknolojinin enerjiyi çok hızlı tüketmesi ve bu enerjinin yenilenememesi* Kısa vadeli ekonomik kalkınma yaklaşımları nedeniyle doğal kaynakların yenilenememesi ve çevrenin kirlenmesi	<ul style="list-style-type: none">* Dünya nüfusunun dengede tutulması* Yığın yıkım silahlarının yok edilmesi* Özellikle yerel ihtiyaçları, mevcut doğal kaynakları ve ekolojik gerçekleri yansıtan uygun teknolojilerin geliştirilmesi ve paylaşılması* Biyo-çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi* Ekolojik olarak yenilenebilen kaynaklardan üretilen enerjilerin tüketilmesi

Şekil 4. Çevresel/Ekolojik Kalkınma İçin Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Stratejiler

Başlangıçta sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik/çevresel boyutuna ilişkin söylemlerin ve kural oluşturabilecek ilkelerin eksikliği dikkati çekmektedir. Çünkü sosyal hizmette çevre ya da ekoloji kavramı yalnızca sosyal çevre olarak algılanmaktadır. Böylece sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca fiziksel çevre ile ilgilendiği, çoğu zaman bir sosyal hizmet konusu olmadığı düşünülmektedir. Ancak son yıllarda ekolojik ve sosyal sorunlar arasındaki bağ fark edilmekte; insani hizmet örgütlerinde ekoloji yönelimli uygulamalar artmaktadır.

Günümüzde sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik boyutunu dikkate aldığı yaklaşım “eko- sosyal hizmet” kavramı ile açıklanır. İlk kez Amerika ve Kanada’da (Ekolojik sosyal hizmet- Coates Besthorn) kullanılan eko-sosyal hizmet kavramı, Avrupa’da eko-sosyal yaklaşım olarak (Nahri Matthies) açıklanmıştır. Gerçekte sosyal hizmette ekolojik boyutun çalışmalara dahil edilmesi küresel ekolojik krizin anlaşılması ile başlamıştır. Bu süreçte ekolojik sorunların ve buna bağlı eşitsizliklerin insanların yaşamını nasıl etkilediği sorgulanmıştır. LPR (2003) raporundaki küresel ekolojik kriz belirleyicilerine göre dünyanın üzerinde yaşayan nüfusu taşıma kapasitesi %25’e kadar düşmüştür. Bu da ekolojik hedeflerin aşıldığını ve insanoğlunun dünya’da çok büyük yer kap-

ladığını- ayak izine sahip olduğunu- göstermektedir. Diğer bir deyişle insanlar mevcut kaynakları yenilenmeden, geriye dönüşümü olmadan hızlı bir şekilde tüketmektedirler. Böylece hem üretim hem de tüketim modelleri sürdürülebilir olma niteliğini gün geçtikçe yitirmekte, çevresel adaletin yoksunluğu kendini en acı şekli ile göstermektedir. Günümüzde dünya sürekli olarak kirlenmekte, doğal çevre bozulmaktadır. Böylece insan ve doğal çevresi arasındaki uyumsuzluk artmaktadır. İnsanların yaşam kalitesi düşmekte ve sürdürülebilir olmayan kalkınma modelleri küresel kirliliğe katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet çevresel bozulmaların insan yaşamına verdiği zararların üstesinden gelebilecek müdahaleleri gerçekleştirmek ile sorumludur (Peeters, 2009).

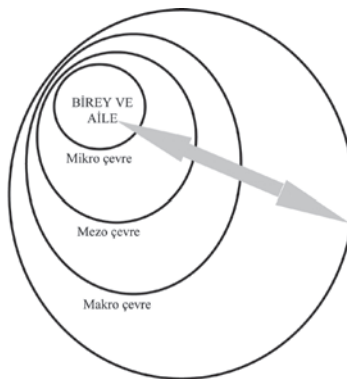
Sosyal kalkınma: Sosyal kalkınma, insan haklarının gerçekleştirilmesi ve uygulanması sürecinde, insan ihtiyaçlarının karşılanması esasına dayanır. Sosyal kalkınma bir “akım”, bir “perspektif” ve bir “uygulama” biçimi olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır. **Akım** olarak sosyal kalkınma; sosyal adalet, kaynakların eşit dağıtımı gibi temel kavramların yanı sıra kalkınma sorumluluğunu, insan kaynaklarının optimal kullanımını, insanın kendi kapasitesini güçlendirmeye katılımını ve sosyal olarak gelişmeyi içermektedir (Carrilio, 2007). **Perspektif** olarak

sosyal kalkınma; bireylerin, ailelerin ve toplumun var olan güçlü yönlerini ve kapasitelerini iyileştirerek sosyal/toplumsal değişim için olumlu inançların gelişmesini sağlamaktır. **Uygulama biçimi** olarak sosyal kalkınma; makro düzeyde kurumsal gelişmenin sağlanmasına, çoklu düzeydeki uygulamaların geliştirilmesine, kapasitenin yapılandırılmasına ve politikalara katkının sağlanmasına odaklanarak sosyal/toplumsal değişimin çerçevesini belirler. Bu süreçte, bireylerin yaşam biçimlerinin, değer sistemlerinin belirlenmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için kaynakların tahsis edilmesinde ve politik kararların verilmesinde kurumların daha çok sorumluluk alması öngörülmüştür. Bu noktada sosyal kalkınma ekonomik kalkınma sürecine bağlı olarak, nüfusun tamamının refahının iyileştirilmesi ve planlı değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Rodgers, 2008).

Sosyal kalkınma ve sosyal hizmet eş anlamlı değildir, ancak birbirine bağlıdır. Sosyal hizmetler sosyal kalkınma sürecinde bireylerin insan kapitalinin, sosyal kapitalinin, iş yaşamındaki verimli üretici rolünün ve kişisel gelişiminin sağlanmasında müdahale yöntemlerini belirler ve uygular. Böylece sosyal hizmet, sosyal kalkınma sürecinde örgütsel değişime ve toplumsal değişimin tüm düzeylerine katkıda bulunur. Sosyal hizmetler özel olarak bireylerin, ailelerin/grupların ya da o bölgede yaşayan nüfusun ihtiyaçlarına ve sorunlarına odaklandığından sosyal kalkınma sürecinde güçlendirmeye yönelik müdahale yöntemlerini uygulaması da mümkün olabilmektedir (NASW,

2010). Sosyal hizmette bu müdahale yöntemleri uygulanırken (i) ekolojik model, (ii) yapısal model ve (iii) karma model gibi yaklaşımlar kullanılmaktadır.

(i) *Ekolojik model*, yaşam modeli (life model) olarak da adlandırılmaktadır. Ekolojik model, sosyal hizmet müdahalesi olarak bireye, bireyin çevresine, birey ve çevresi arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Bireyin yaşam dönemine ve büyüme sürecine ilişkin kavramları içeren bu model, çevresi ile etkileşimde bulunan bireyin gelişimsel görevlerinin ve bu süreçteki gerçek ihtiyaçlarının anlaşılmasını sağlar. Böylece bireylerin ve grupların güçlendirme ihtiyacının ve güçlendirmenin gerçekleşmesi için yapılacakların açıkça ortaya konulması mümkün hale gelir. Örgütsel teori, iletişim teorisi ve sistem teorisi gibi yaklaşımlarından farklı olarak ekolojik model, bireylerin herhangi bir sorun nedeniyle yaşadığı yapısal ve fonksiyonel değişikliklere odaklanır. Ayrıca bu model bireylerin güçlendirilmesi için müdahale sürecinin bir parçası olarak çevrenin etkisine dikkati çekmektedir (Şekil 5). Bu şekli ile bireyle çalışmayı, grup olarak aile ile çalışmayı ve toplumsal çalışmayı desteklemektedir. Müdahale sürecinin çıktısı olarak bireyin uyum kapasitesinin güçlendirilmesi ve sosyal destek sistemlerinin etkisinin artması beklenmektedir (Kabadaki, 2005). Ancak bu model, yoksul ve kapalı iletişim sisteminin halen geçerli olduğu toplumlarda değişimin sağlanması ve güçlendirme için etkili müdahale yöntemlerinin uygulanmasında yeterli olmayabilir (Simmons vd., 2008).

Şekil 5. Sosyal Kalkınma İçin Birey ve Çevresi Arasındaki Uyum: Ekolojik Model

(ii) *Yapısal model*, kalkınma sürecine katılımın ve katkının artması için sosyal hizmet müdahalesinin bir parçası olarak birey ve çevresinin değişim ihtiyacına odaklanır. Bu model, bireylere kaynaklara ulaşabilecekleri yolları göstererek ya da onları kaynaklara ulaştırarak; kötü durumlarından kurtulmaları için seçenekler sunan; sosyal olarak katılımlarını artırmak için hareketliliklerini/mobilitelelerini sağlayan; onların adına diğer bireyler ile çalışan; bireye özel sosyal yapıların değişmesi için doğrudan yardımcı olabilecek faaliyetleri destekleyen bir rehber niteliğindedir. Bireyleri güçlendirmek için çevresindeki desteğin en üst düzeyde olmasını sağlamak bu modelin uygulama ilkelerinden biridir (Kabadaki, 1995).

(iii) *Karma model*, diğer bir deyişle entegre edilmiş model, sosyal kalkınma için bireylerin yeteneklerinin gelişmesini sağlayan ve güçlendirme için esas olan diğer sosyal hizmet uygulama modellerinin bir arada kullanılması ile ortaya çıkmıştır. Bu model; iyi bir rehber, destek ve fırsat sağlandığında bireyin kendi sorunlarını kendisinin çözebileceğine ve bunu öğrenme yeteneğinin gelişebileceğine dikkati çeker. Bu modelde, kendine yardım, karşılıklı yardım, eğitim ve beceri geliştirme değişim için kullanılan stratejilerdir. Makro düzeyde ise müdahale için takım çalışması yapma, çatışmaları çözme, sosyal kapital ağı oluşturma, kendine yardım grupları ve kalkınma sürecine katılma gibi stratejilerin kullanılması önerilmektedir. Diğerlerine göre daha kapsayıcı olduğu açıklanan karma modelin sosyal kalkınma sürecinde bireyi ve ailesini güçlendirmede daha etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü, karma modelde önerilen bu stratejilerin nihai hedefi bireylerin ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesidir (Kabadaki, 1995).

Sosyal Hizmette Sosyal Kalkınma İçin Küresel Gündemin Belirlenmesi

Uluslararası Okul Sosyal Hizmeti Derneği (International Association Schools of Social Work) Uluslararası Sosyal Refah Konseyi (International

Council on Social Welfare) ve Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (International Federation of Social Workers) tarafından 2010 yılında Hong Kong'da düzenlenen "Sosyal Hizmet ve Sosyal Kalkınma" konulu Dünya Konferansı'nda sosyal kalkınmaya ilişkin belirlenen küresel gündem aşağıda belirtilen amaçlar kapsamında açıklanmıştır:

1. Sosyal hizmette sosyal kalkınma sürecine katkı sağlayacak birimlerin bir arada çalışabilmesi için küresel bir gündemin oluşturulması ve geliştirilmesi ile ilgili ortak çalışmalara başlamak.
2. Sosyal kalkınma ve sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının ve eğitimcilerin seslerini ortak bir şekilde duyurmalarını sağlamak ve bu konudaki politik faaliyetlere öncelik vermek.
3. Bu çalışmaları izlemek için kalkınmaya yönelik genel faaliyetlerin uygulanması ile ilgili stratejileri belirlemek.
4. Sosyal hizmet mesleğinin misyonu ve sosyal politikaların geliştirilmesi temel değerlere dayanır. Bu temel değerler sosyal hizmet kuruluşlarının amaçlarını ve perspektiflerini içermekte sosyal çalışmacılar ve politikacılar tarafından benimsenir.
5. Sosyal kalkınma ve sosyal hizmete ilişkin küresel bir gündemin oluşturulması meslek elemanları arasında geçmişteki deneyimlerin paylaşılması ve geleceğe dönük yeni vizyonun belirlenmesi olanağını sağlar.

Bu konferansta sosyal hizmet ve sürdürülebilir sosyal kalkınmaya ilişkin küresel gündem aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Ülkeler ve bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik eşitsizlikler

Son yıllarda etkileri halen devam eden ekonomik krizler ve yöneticilerin bu krizlerle baş etme stratejileri (sosyal destek ve sosyal kalkınma için kaynakları azaltarak, ekonomik sistemin destek-

lenmesi için kaynakları kullanmak gibi) aşağıdaki sonuçları ortaya çıkarmıştır.

1. Eşitsizliklerin ve bu eşitsizliklerin etkilerinin artması
2. Çalışanların yoksullaşması ve dezavantajlı grupların yaşam koşullarının kötüleşmesi
3. Yeterli sosyal koruma sistemine sahip olmayan ülkelerde yoksul insanların savunmasızlığının artması
4. Toplumsal parçalanmanın artması

II. İnsanın değeri ve saygınlığı

1. Sosyal, ekonomik, kültürel ve politik koşullar ile ilişkili olarak insan hakları,
2. Farklı inanç sistemlerine ve cinsiyet, yaş, etnisiye gibi farklılıklara saygı duymak.
3. Politik dengesizlikler ve toplumsal şiddet nedeniyle barış kültürünün erozyona uğraması
4. Terörizm, küresel çatışmaları çözme biçimi ve bu çatışmalara karşılık verme
5. Göçler, mülteciler, insan ticareti, göçmenler gibi konuların ele alınış biçimi
6. Eğitim ve sosyal kalkınmada sosyal hizmet uygulamalarının rolü

III. Çevresel sürdürülebilirlik

1. İnsan sağlığının korunması, hastalıkların önlenmesi ve yönetimi
2. Yerel toplulukların kalkınma sürecine katılımı
3. Sürdürülebilir sosyal kalkınmaya yönelik uygulamalar
4. Fiziksel çevrenin korunması
5. Sosyal, insani ve ekolojik kalkınma ile ilgili sorumluluğu üstlenme

IV. İnsan ilişkilerinin önemi

Aile bireyleri ve diğer bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu yönlendirilmesi toplumsal dönüşüm için

esas kavramlardan biri olarak açıklanmaktadır. Örneğin;

1. Çocuklar, aileler ve engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması
2. Fiziksel ve mental sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacın karşılanması
3. Yaşlı bireylerin, madde bağımlılarının, istismar edilen çocukların ihtiyaçlarının karşılanması
4. Aile içi şiddete ve toplumsal şiddete maruz kalan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için bireylerarası ilişkilerin ve sosyal kapitalin geliştirilmesi gereklidir.

Sonuç: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yeni Stratejiler ve Mücadele Alanları

Sosyal hizmette yeni küresel mücadele alanlarını belirlemek ve küresel gündemin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için yeni stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır:

1. İş Birliğinin yaygınlaştırılması

Sosyal hizmette öğretme, araştırma, uygulama ve politika geliştirme gibi teknikler yeterli olmamakla beraber, daha büyük topluluklar ile işbirliğine yönelik çalışmaları kolaylaştırmaktadır. Kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve diğer temsil grupları arasındaki iletişimi güçlendirmeye ve amaca yönelik ortak çabalar göstermeye ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Kapasiteyi ve varlığı artırma

Sosyal kalkınma için küresel gündemin oluşturulması, bir araya gelerek geleceğe dönük insani, sosyal ve ekolojik varlığın artırılmasını sağlayabilir. Böylece daha güçlü ve daha etkili bir şekilde daha büyük gruplara ve topluluklara hizmet verilebilir.

3. Ortak bir mesleki söylemin geliştirilmesi

Artık Dünya günümüzde daha fazla sosyal hizmet birliğine ve ortaklığına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, uluslararası düzeyde ortak bir anlayışın geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kalkınma

eylem planlarını geliştirmek için uluslararası düzeyde stratejilerin nasıl tartışılacağı açık bir şekilde belirlenmelidir.

4. Yerel, ulusal, bölgesel ve küresel işaretlerin anlaşılması

Sosyal hizmet müdahaleleri ve uygulamaları ülkelere göre farklılık göstermekte, bölgelerdeki sosyo-kültürel yapı, değerler ve ortaya çıkan sorunların yoğunluğu bu uygulamaları biçimlendirmektedir.

5. İşbirliğini destekleyen güçlendirme analizleri

Sosyal hizmet uygulamalarında birçok soruna ve mücadele alanına çözüm bulabilmek için yerel, ulusal ve küresel düzeyde işbirliğine dayalı eylemler planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu mücadele alanları; yoksulluk, sosyal destek, hastalıkları önleme ve müdahale etme, barış kültürünü oluşturma, insan hakları, yaşam dönemlerindeki değişikliklere uyum sağlama, engellilik, toplumsal kalkınma, hizmetleri kullananlar ile işbirliği yapma, disiplinlerarası uygulamalar ve politika geliştirme olarak sıralanmaktadır. Sosyal hizmet bir yandan cinsiyet eşitliği, eğitim, sosyal ve fiziksel olarak çevrenin sürdürülebilirliğine odaklanırken; diğer yandan yetersiz barınma koşulları, hastalık, açlık, gelirin olmaması ve sosyal dışlanma gibi boyutları ile yoksulluğu yaşayan grupları hedef almaktadır. Bu sözü edilen mücadele alanları gerçekte insan haklarını yansıtmaktadır. Çünkü sağlıklı olma, eğitim alma, güvenli bir çevrede yaşama evrensel insan hakları beyannamesinde söylendiği gibi her insanın temel hakkıdır. Bu nedenle sosyal hizmet, sürdürülebilir kalkınmaya en önemli katkıyı insan haklarına odaklanarak sağlamaktadır. İnsan hakları evrensel beyannamesinin 25. Maddesi bu yaklaşımı şu şekilde açıklamaktadır: “ Her bireyin kendisini ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim ve tıbbi bakım hakkı vardır. Her birey işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşulların neden olduğu geçim sıkıntısı durumlarında güvenlik haklarına sahiptir. Annelerin ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları var-

dır. Bütün çocuklar, evlilik içi ya da evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.”

Sosyal hizmetin bu konulardaki eylemlerinin anlaşılması ve yaklaşımlarının bilinmesi uygulama alanındaki bilginin deneyimin artırılmasını ve iletişim ağında önemli bir etkinin oluşturulmasını sağlar. Sosyal hizmet, sürdürülebilir kalkınmanın temel ögesi olarak sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri bir arada ele almak zorundadır. Bu karşılıklı ilişki sosyal hizmetin ne yaptığını, niçin yaptığını beklentileri ne ölçüde karşıladığını açıklamada yardımcı olur. Bu doğrultuda sosyal hizmetin geleceğe dönük sürdürülebilir kalkınma, stratejik eylem planı aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Genel amaçların geliştirilmesi: Sosyal hizmet örgütleri, liderleri ve üyeleri arasında uygulamaya, eğitmeye ve politika geliştirmeye ilişkin amaçların paylaşılması, bu konudaki işbirliğinin güçlendirilmesi.

2. Uygulayıcıların ve eğitimcilerin motive edilmesi: Meslek elemanlarının politika geliştirme, sosyal eylemleri yürütme konularında güçlerini stratejik olarak kullanmaya izin verme

3. Yetkinlik ve değeri gösterme: Sosyal hizmetin uygulamaya dayalı olarak yetkinliğini ve değerini ortaya çıkarma, gösterme

4. Güçlendirmenin etkisi: Güçlendirmenin etkisi uluslararası sosyal hizmette sosyal kalkınma örgütleri arasındaki iletişim ağlarını güçlendirerek tek bir söylemi yakalayabilme; sosyal hizmet eğitimi ve sosyal kalkınma uygulamalarında sosyal adaletsizliğe, insan haklarına yönelik şiddete, baskı ve haksızlıklara odaklanma; sosyal adalet ve sosyal refah alanlarındaki araştırma yöntemlerini geliştirme; sosyal hizmet müdahalelerinde bilimsel teknikleri kullanma; sosyal hizmet eğitimi, uygulaması ve araştırmalarını içeren tüm düzeylerde becerileri ve yetkinlikleri geliştirme (özellikle yaşlılık alanında) olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir bir dünya için önleme çalışmalarına, uzun vadeli planlamaya, disiplinlerarası sosyal hizmet uygulamalarına, sürdürülebilir ekono-

mik ve sosyal kalkınmaya, bireyleri ve toplumu güçlendirmeye ve işbirliğine dayalı bir sosyal hizmet modelini uygulamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Carrilio, T.E. (2007). Utilizing a social work perspective to enhance sustainable development efforts in Loreto, Mexico. *International Social Work*. 50:528.
- Council of the European Union, 2006. <http://www.consilium.europa.eu/showPage>
- Estes, R. (1993). Toward sustainable development: From theory to praxis. *Social Development Issues*. 15(3):1-29.
- Harris, J.M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Global Development and Environmental Institute Working Paper*:00-04.
- Holmberg, J., Sandbrook, R. (1992). Sustainable development: what is to be done In: *Making Development Sustainable* (ed. J. Holmberg). International Institute for Environment and Development. USA.
- Kabadaki, K.K., (1995). Exploration of social work practice models for rural development in Uganda. *Journal of Social Development in Africa*. 10, 1, 77-88.
- Kates, R., Parris, T.M., Leiserowitz, A.A. (2005). What is Sustainable development: goals indicators, values and practice. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*. 47(3):8-21.
- Mary, N.L. (2008). *Social Work in a Sustainable World*. Lyceum Books, CA.
- Estes, R.J. 1993. Toward sustainable development: from theory to praxis. *Social Development Issues*. 15(3):1-29.

- NASW (2010). *Social Work in Rural Areas*. National Association Social Work. <http://www.marson-and-associates.com/> Erişim tarihi: 2.8.2010.
- Pawlowski, A. (2008). How many dimensions does sustainable development have? *Sustainable Development*. 16:81-90.
- Peeters, J. (2009). *Social Work and Sustainable development*. ENSACT Joint European Conference. 26-29 April, Dubrovnik, Croatia.
- Rodgers, J. (2008). Editorial: sustainable development, social development, and community development: considerations for global social work practice. *Journal of Global Social Work Practice*. 2:1.
- Simmons, L.A., Braun, B.B., Charnigo, R., Havens, J.R., Wright, D.W. (2008). Depression and poverty among rural women: A relationship of social causation or social selection..
- Valadbigi, A., Ghobadi, S. (2010). Sustainable development and environmental challenges. *European Journal of Social Sciences*. 13 (4):542-548.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*.
- Wirth, J.V. (2009). The function of social work. *Journal of Social Work*. 9:405-419.